

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΕΝΑΣ ΘΑΣΙΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΤΟΥ 1821*

Κωνσταντίνος Ι. Χιόνης

Για το θασιακό εικοσιένα δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες. Ο αείμνηστος ιστορικός Απόστολος Βακαλόπουλος, που συνέγραψε τη νεότερη ιστορία της Θάσου (1453-1912), παραθέτει βέβαια το χρονικό της εξέγερσης των Θασίων, αλλά η εξιστόρησή του εκείνη δε στηρίχτηκε σε γραπτές πηγές αλλά μόνο στην προφορική παράδοση που διασωζόταν ως τις μέρες του. Τα καλοκαίρια του 1949 και 1950, όταν συγκέντρωνε το υλικό του στη Θάσο για τη συγγραφή της ιστορίας της, ζούσαν ακόμα γόνοι παλιών πατριαρχικών οικογενειών, που οι παππούδες και οι προπάπποι τους είχαν πρωταγωνιστήσει στην επανάσταση εκείνη. Αυτοί διηγήθηκαν στον Απόστολο Βακαλόπουλο τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν τον Ιούνιο του 1821 στη Θάσο. Αυτοί παρουσίασαν τα γεγονότα εξογκωμένα κάπως για να δείξουν ότι η προσφορά των προγόνων τους ήταν μεγάλη. Τουρκικός πληθυσμός, όμως, δε διέμενε στη Θάσο. Υπήρχαν μόνο τα ελάχιστα όργανα τάξης σε κάθε χωριό, τσανταμάδες ή ζαπτιέδες, η μικρή φρουρά του διοικητή και οι υπάλληλοι της διοίκησης. Επομένως δεν μπορεί να έγινε σπουδαία μάχη, όπως ανέφεραν στο Βακαλόπουλο οι απόγονοι των πρωταγωνιστών της επανάστασης εκείνης. Οι Θάσιοι πιεζόμενοι από τους Ψαριανούς, που αποβιβάστηκαν στη Θάσο, εξαναγκάστηκαν σ' εξέγερση, καιτοι γνώριζε ο αρχηγός τους Χατζηγιώργης Μεταξάς ότι η επανάστασή τους δεν είχε πιθανότητα επιτυχίας.

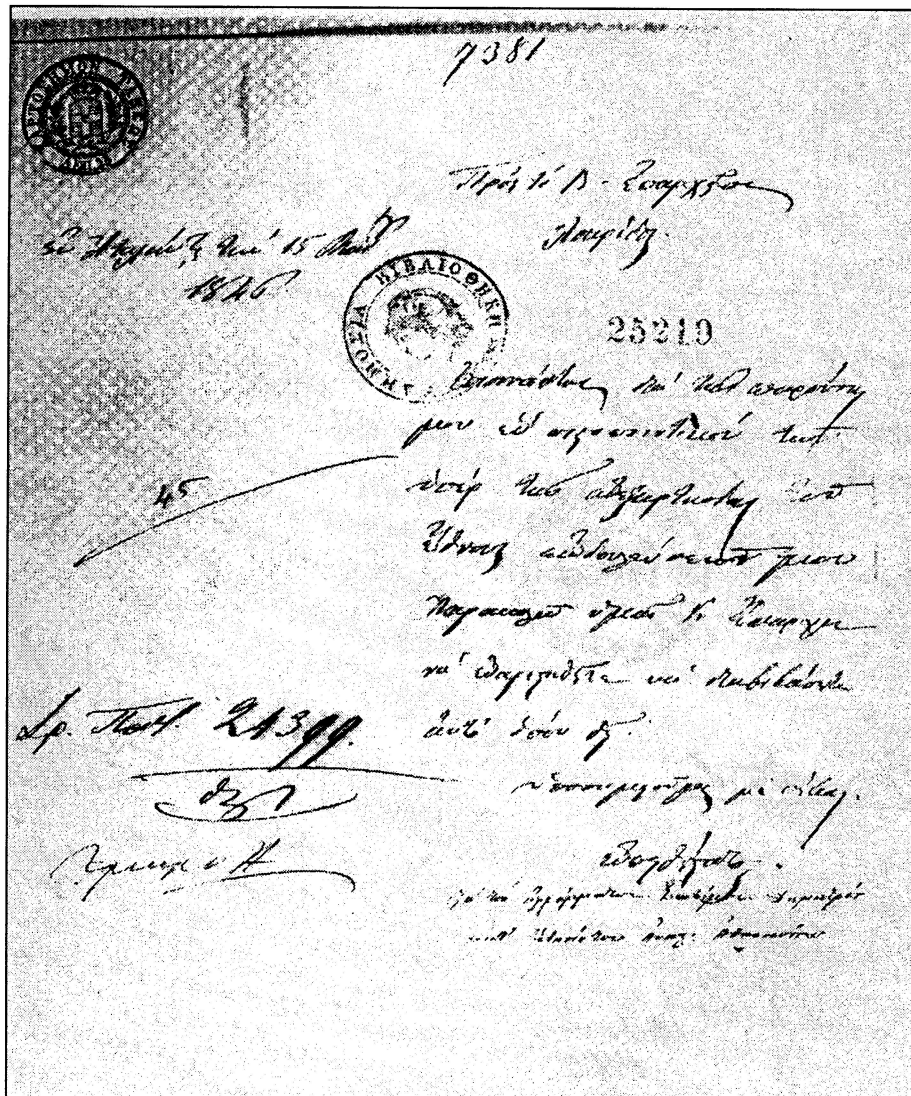
Το μόνο έγγραφο που μνημόνευε την επανάσταση του 1821 στη Θάσο ήταν μια επιστολή που είχε στείλει ο Τούρκος διοικητής του νησιού στον οπλαρχηγό Χατζηγιώργη Μεταξά, όταν βρισκόταν εξόριστος στην Τήνο. Η επιστολή αυτή υπήρχε μαζί μ' άλλα έγγραφα στο αρχείο του Βασίλη Τζιάτα. Όταν αγοράσαμε τ' αρχείο αυτό για το Λαογραφικό Μουσείο Καβάλας, η επιστολή έλειπε και η Ελένη Τζιάτα, αδελφή του Βασίλη, μας πληροφόρησε ότι ο πατέρας της την είχε δώσει στον ιατρό

* Η εργασία αυτή αναδημοσιεύεται από τα Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συνεδρίου Βαλκανικών Σπουδών που έγινε στην Καβάλα το Σεπτέμβριο του 2001.

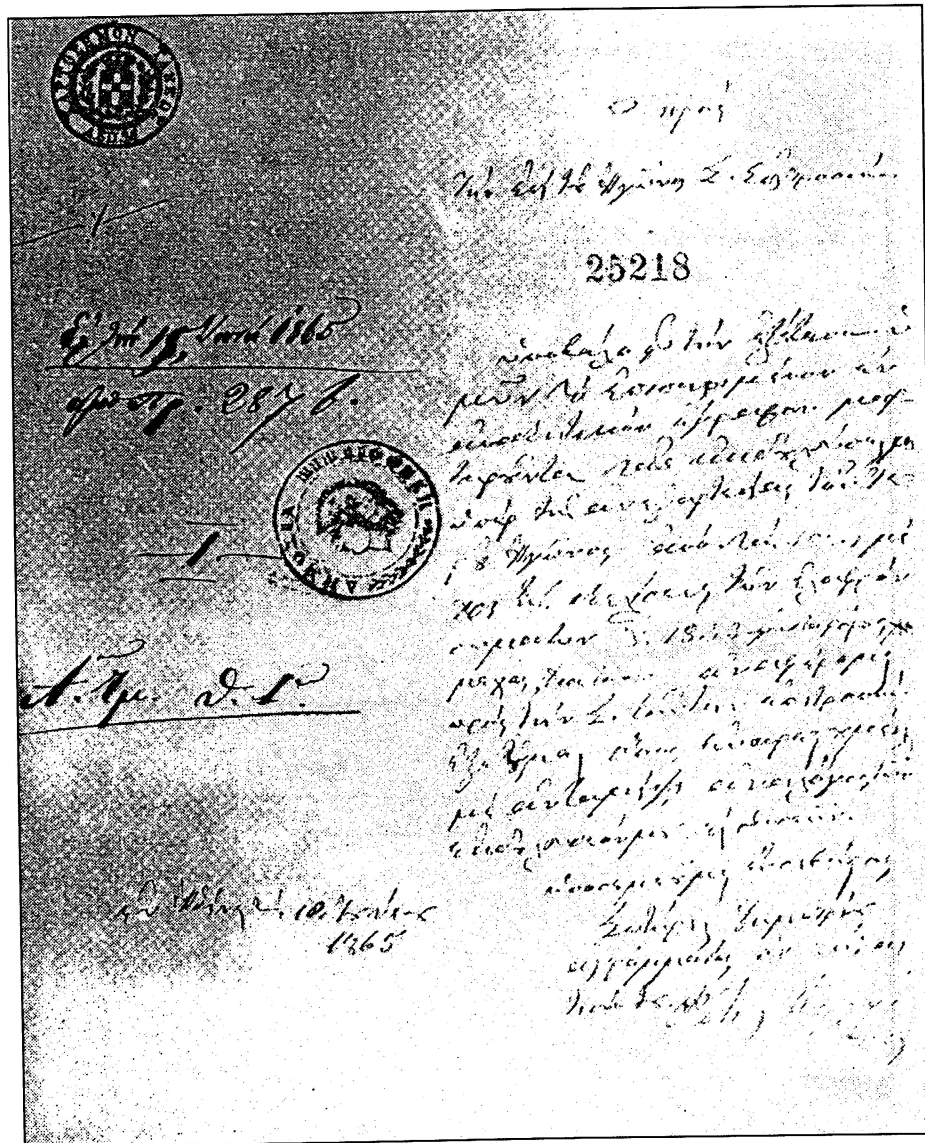
Θεόδωρο Παπαδημητρίου, όταν υπηρετούσε ως αγροτικός ιατρός στο Θεολόγο. Η επιστολή αυτή δεν επιστράφηκε. Λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος αναζήτησα την επιστολή, όταν ζούσε ο ιατρός Παπαδημητρίου, αλλά ο ιατρός είχε αρνηθεί την παραλαβή και κατοχή αυτής της επιστολής. Προ εξαιτίας, όμως, η σύζυγος του ιατρού, Σμαραγδούλα Παπαδημητρίου, με πληροφόρησε στο πλοίο που συναντηθήκαμε ότι ανάμεσα στα κατάλοιπα του συζύγου της υπήρχε και μια επιστολή που απηύθυνε ο Τούρκος διοικητής της Θάσσο στον εξόριστο Χατζηγιώργη Μεταξά και του ζητούσε να επιστρέψει στη Θάσο. Διαβεβαίωνε ο Τούρκος διοικητής στο Χατζηγιώργη ότι τα πράγματα είχαν ηρεμήσει και αν επέστρεφε, δε θα διέτρεχε κανένα κίνδυνο. Μ' ανέφερε μάλιστα η κ. Σμαραγδούλα Παπαδημητρίου ότι άκουγε μέσα της κάτι φωνές, που της έλεγαν να κάψει την επιστολή, γιατί αποδείκνυε τις σχέσεις που είχαν οι συγγενείς μας με τους Τούρκους. Παρακάλεσα να μην κάψει την επιστολή, γιατί αυτή αποτελούσε ένα σημαντικό ιστορικό έγγραφο και η προσφώνηση που υπήρχε στην επιστολή «*αδελφέ μου Χατζηγιώργη*» δεν αποδείκνυε σχέση Χατζηγιώργη και Τούρκου διοικητή, αλλά ήταν μια συνηθισμένη προσφώνηση της εποχής εκείνης. Μια εβδομάδα αργότερα επισκέφθηκα την ιατρό κ. Α. Σμαραγδούλα Παπαδημητρίου στην Καλλιράχη, αλλά δεν μπόρεσα να συνεννοηθώ μαζί της, γιατί διαπίστωσα ότι κάπου κάπου χανόταν στο δικό της κόσμο. Δεν μου 'δειξε την επιστολή και άλλα πράγματα μου 'λεγε. Βάσει της επιστολής αυτής, βέβαια, ο Χατζηγιώργης επέστρεψε στη Θάσο, αλλά μόλις αποβιβάστηκε οι προεστοί τον προέτρεψαν να φύγει αμέσως, γιατί τούτο ήταν παγίδα και οι Τούρκοι ήθελαν να τον συλλάβουν και να τον σκοτώσουν. Γι' αυτό αναχώρησε με το ίδιο πλοίο για την Αίγυπτο, όπου παρουσιάστηκε στο Μεχμέτ Αλή και έλαβε μπουγιουρντί, επίσημη συγχώρεση, με την οποία επέστρεψε στη Θάσο. Όλα αυτά, βέβαια, αναφέρονται από τον Απόστολο Βακαλόπουλο, ο οποίος τα κατέγραψε από τις προφορικές διηγήσεις των γερόντων¹.

Σε παλιότερο άρθρο μου ανέφερα ότι ακολούθησε το Χατζηγιώργη στην εξορία του, όταν είχε εκπνεύσει η επανάσταση στη Θάσο, όλος ο περίγυρός του, που είχε πρωταγωνιστήσει στα γεγονότα. Πόσοι ήταν αυτοί δε γνωρίζουμε. Αλλά αναρωτιόμουν τι να έγιναν όλοι αυτοί που εγκατέλειψαν τη Θάσο, γιατί φοβόντουσαν μήπως συλληφθούν και φονευθούν; Την απάντηση μας την δίνει το έγγραφο που παρουσιάζουμε και που αποδεικνύει τη συμμετοχή τουλάχιστον του Σωτηρίου Δημη-

1. Απ. Ε. Βακαλόπουλου, *Ιστορία της Θάσσο 1453-1912*, Ε.Μ.Σ. αριθ. 64, Θεσσαλονίκη 1984, 72-82. Στο θασιακό εικοσιένα αναφέρεται και το άρθρο του Φώτη Τριάρχη, που δημοσιεύεται στο περ. «*Βορειοελλαδικά*» και ακολουθεί τον Απ. Βακαλόπουλο. Για την επανάσταση του 1821 στη Θάσο βλ. ακόμα Κωνσταντίνου Χιόνη, *Η επανάσταση της Θάσσο το 1821*, εφ. «*Ταχυδρόμος*» Καβάλας, φ. 4-5-1971, καθώς και τα άρθρα του *Ιδίου*, *Η ζωή και η δράσις του οπλαρχηγού Χατζηγιώργη*, εφημ. «*Ταχυδρόμος*» Καβάλας, φ.22, 23, 24, 25, 26 και 27-6-1971, Ο Θάσιος αγωνιστής Χατζηγιώργης Μεταξάς, εφημ. «*Ταχυδρόμος*» Καβάλας, φ.16, 17 και 18-10-1974 και ο οπλαρχηγός Χατζηγιώργης από τη Θάσο. Άγνωστα στοιχεία από το αρχείο του Βασ. Τζιάτα, περ. «*Μακεδονική Ζωή*», τεύχ. 108, Μάιος 1975, 34-36.

Εικ. 1: Η από 15-5-1846 αίτηση του Σωτηρίου Δημητρίου, που συντάχθηκε από τον Αναστ. Αθανάσιου στην Αταλάντη και απευθύνεται στο Β. Παρχειό Λοκρίδος.

Εικ. 2: Η από 10-6-1865 δεύτερη αίτηση που υποβάλλεται από το Σωτήριο Δημητρίου στην «επί του αγώνος Σ. Επιτροπή».

τρίου στον αγώνα της ανεξαρτησίας του έθνους.

Το έγγραφο αυτό είναι η πρώτη γραπτή πηγή που αναφέρεται σε Θάσιο αγωνιστή. Το 1865 αποφασίζεται να χορηγηθεί ένα οικονομικό βοήθημα στους επιζώντες αγωνιστές του 1821. Ο Θάσιος αγωνιστής Σωτήριος Δημητρίου, που είχε εγκατασταθεί στην Αταλάντη, όπου παντρεύτηκε, απευθύνει την από 15-5-1846 πρώτη αίτησή του στο Βασιλικό Επαρχείο Λοκρίδος, που αναφέρει: «*Επισυνάπτων διά της παρουσίας εν πιστοποιητικών των υπέρ της ανεξαρτησίας του έθνους εκδουλεύσεών μου, παρακαλώ μιάς κ. Έπαρχε να ευαρεστηθήτε να διαβιβάσητε αυτό όπου δει. Υποσημειούμαι με σέβας. Ευπειθέστατος. Διά τον αγράμματον Σωτήριον Δημητρίου κατ' αίτησιν Αναστ. Αθανασίου*». Η αίτησή του πρωτοκολλείται στην Αταλάντη και φέρει αύξ. αριθμ. 24399.

Δεκαεννιά χρόνια αργότερα, στις 10 Ιουνίου 1865, ο Σωτήριος Δημητρίου κατεβαίνει στην Αθήνα και υποβάλλει την παρακάτω αίτησή του: «*Προς την επί του αγώνος Σ. Επιτροπήν. Υποβάλω εις την εξέτασιν υμών το επισυνημμένον εν αποδεικτικών έγγραφων μαρτυρούντα τας εκδουλεύσεις μου υπέρ της ανεξαρτησίας του ιερού αγώνος από τα 1821 μέχρι της διαλύσεως των ελαφρών σωμάτων του 1833 εις διαφόρους μάχας. Διά ταύτα αναφέρομαι² προς την Σ. ταύτην Επιτροπήν εξαιτούμαι όπως ευαρεστουμένη με ανταμείψη αναλόγως των εκδουλεύσεών μου και θυσιών. Υποσημειούμαι. Σωτήριος Δημητρίου, αγράμματος ων κατ' αίτησιν του Φώτιος Μαργαριτόπουλος*».

Η αίτησή του πρωτοκολλείται στις 15-6-1865 και φέρει αύξ. αριθμό πρωτ. 2876 με ένδειξη Α' τμ. Θ.Γ. Οι δύο αυτές αιτήσεις που υποβάλλονται από το Σωτήριο Δημητρίου συνοδεύονται από ένα αντίγραφο πιστοποιητικού που φέρει ημερομηνία 13-2-1844 και υπογράφεται από τους οπλαρχηγούς Δημήτριο Καρατάσο, Χατζηρηγόστο, Διαμαντή Ν. Ολύμπιο και Νικόλαο Γριζιώτη, που είναι γνωστός σε μας ως Κριετζώτης. Οι αναφερόμενοι οπλαρχηγοί, που ζούσαν το 1844, διέμεναν στην Αθήνα. Το γνήσιο των υπογραφών τους επικυρώνεται από το δήμαρχο Αθηνών Α. Πετράκη. Επειδή αποδεικνύεται η συμμετοχή των Θασίων στους αγώνες της επαναστατημένης νότιας Ελλάδας, γι' αυτό παραθέτουμε το ίδιο το κείμενο, που έχει ως εξής:

Πιστοποιητικόν. Δηλοποιείται ότι ο εκ Θάσου της Μακεδονίας Σωτήριος Δημητρίου, απ' αρχής μέχρι και του τέλους του υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνος ηγωνίσθη στρατιωτικώς υπό των επομένων του αγώνος οπλαρχηγών τας οδηγίας, παρευρεθείς εις διαφόρους εκστρατείας και πολεμοκροτήσεις, ήτοι υπό τον οπλαρχηγόν Κωνσταντίνον Τουπιώτην εις μάχην Χασάνδρα κατά του εχθρού, υπό τον οπλαρχηγόν Ράντον εις Ψαρά, υπό τον οπλαρχηγόν Καρατάσον εις μάχην Σκοινό-

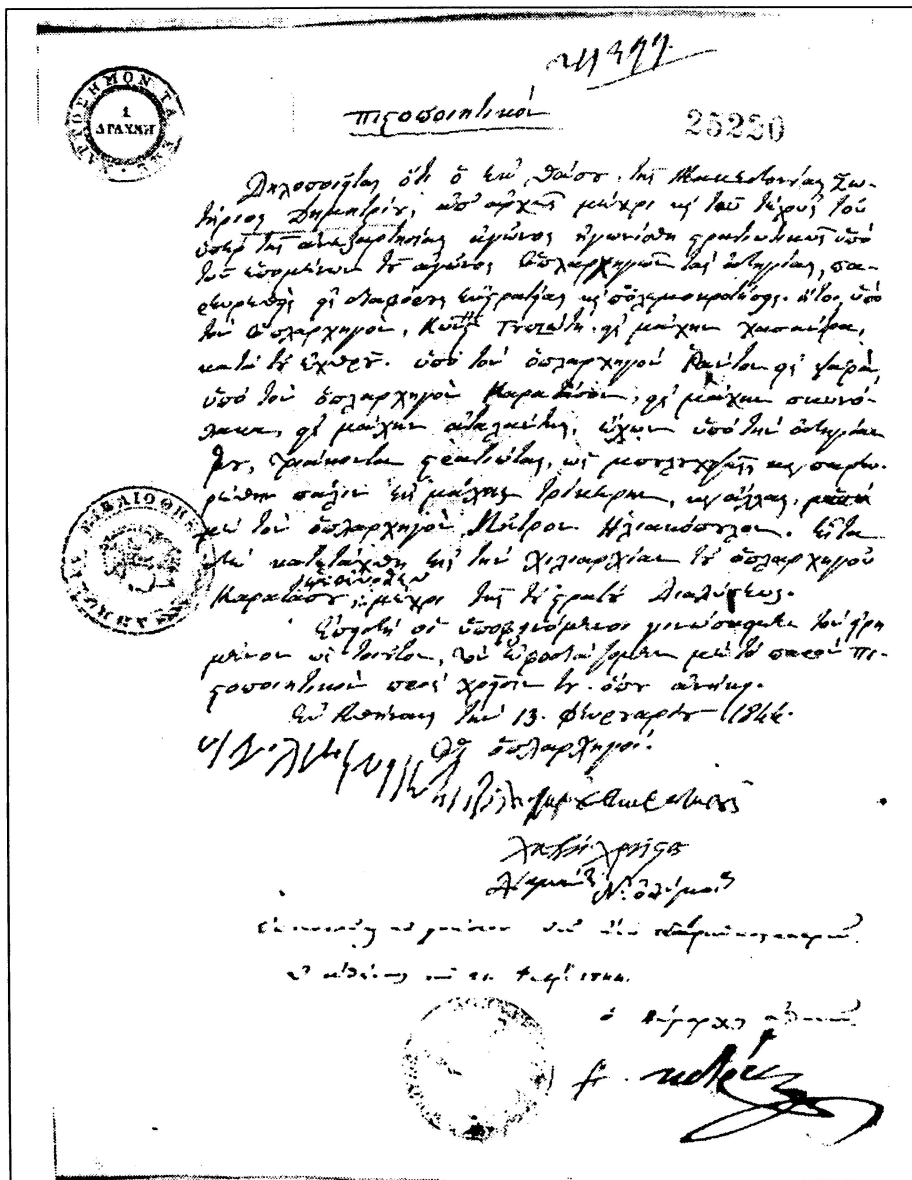
2. Το αναφέρομαι ή θα πρέπει να διορθωθεί σε αναφερόμενος ή να προστεθεί ένα και που να συνδέει το αναφέρομαι με το εξαιτούμαι.

λακα, εις μάχην Αταλάντης, έχων υπό την οδηγίαν του τριάκοντα στρατιώτας ως μπουλουκτζής και παρευρέθην πάλιν εις μάχην Τρίκεριν κι άλλας μετά τον οπλαρχηγόν Μήτηρον Ηλιακόπουλον. Είτα δε κατετάχθη εις την χιλιαρχίαν του οπλαρχηγού Καρατάσου ως άνωθεν μέχρι της του στρατού διαλύσεως. Επειδή οι υποφαινόμενοι γινώσκομεν τον ειρημένον ως τοιούτον, τον εφοδιάζομεν με το παρόν πιστοποιητικόν προς χρήσιν του όπου ανήκει. Εν Αθήναις την 13 Φεβρουαρίου 1844. Οι οπλαρχηγοί. Ακολουθούν οι υπογραφές και επικύρωσή τους από το δήμαρχο Αθηνών Α. Πετράκη.

Δε γνωρίζουμε αν τελικά ευοδώθηκε η αίτηση του αγωνιστή Σωτήρη Δημητρίου και έλαβε την οικονομική ενίσχυση που ζητούσε από το κράτος. Από το πιστοποιητικό, όμως, που επισυνάπτει στην αίτησή του, μαθαίνουμε ότι συμμετείχε σε σημαντικές μάχες του αγώνα, όπως στις μάχες της Κασάνδρας, των Ψαρών, Σκοινόλακα, Αταλάντης, Τρίκερι κ.λπ. Αναφέρει ακόμα και τα ονόματα των οπλαρχηγών, στις διαταγές των οποίων υπηρέτησε. Και συνέχισε να υπηρετεί στο στρατό και μετά την απελευθέρωση, αφού κατετάγη στη χιλιαρχία του με τον ερχομό του Όθωνα.

Στο μητρώο αγωνιστών του εικοσιένα, που συντάχθηκε και βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη, υπάρχουν πολλά ονόματα αγωνιστών που προέρχονται από τη Μακεδονία. Δεν καθορίζεται, όμως, από ποιο μέρος της Μακεδονίας κατάγονται. Μερικά επίθετα υπάρχουν και στη Θάσο και μοιάζουν για Θασίτικα, χρειάζεται, όμως, εξονυχιστική έρευνα για να διαπιστωθεί αν πράγματι κατάγονται από τη Θάσο. Γεγονός είναι πάντως ότι με το πιστοποιητικό αυτό δίνεται απάντηση στο παλιό ερώτημά μου τι να έγιναν αυτοί που ακολούθησαν το Χατζηγιώργη; Αποδεικνύεται τώρα ότι πολέμησαν πρώτα στη Χαλκιδική, όπου κατετάγησαν στο σώμα του Κων/νου Δουμπιώτη, και μετά την καταστολή της εξέγερσης της Χαλκιδικής, κατέφυγαν στη νότια Ελλάδα, όπου αγωνίσθηκαν στο σώμα των Θετταλομακεδόνων.

Για το Σωτήριο Δημητρίου δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία από τοπικά αρχεία της Θάσου. Δε γνωρίζουμε ακόμα ούτε από ποιο χωριό της Θάσου καταγόταν. Από σύνομη ιστορική έρευνα που έκανα διαπίστωσα ότι οικογένειες με το επίθετο αυτό υπήρχαν στο Θεολόγο και στην Καλλιράχη. Προσωπικά πιστεύω ότι πρόκειται για την οικογένεια του Θεολόγου, γιατί οι πιστοί ακόλουθοι του Χατζηγιώργη κατάγονται, κυρίως, από το Θεολόγο. Ο Αναστάσιος Γιαξής (1877-1964), παππούς από τη μητέρα μου, μ' ανέφερε ότι άκουσε από το δικό του παππού Δημ. Χατζηγιαξή ή Δημητρούδη, που ήταν θετός γιος του Χατζηγιώργη, ότι ακολούθησαν το Χατζηγιώργη μερικά παλικάρια από το Θεολόγο, που είχαν εκτεθεί, γιατί είχαν πρωτοστατήσει στην εξέγερση. Ένα απ' αυτά τα παλικάρια φαίνεται πως ήταν και ο Σωτήριος Δημητρίου, που επέζησε της επανάστασης, αλλά δεν επέστρεψε στη Θάσο, γιατί είχε στο μεταξύ παντρευτεί κι εγκατασταθεί στην Αταλάντη.

Εικ. 3: Το από 13-2-1844 πιστοποιητικό, που συνοδεύει την από 10-6-1865 δεύτερη αίτηση του Σωτηρίου Δημητρίου.